

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ**

**МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМДА КОМПЕТЕНЦИЯВИЙ
ЁНДАШУВЛАР : ИСТИҚБОЛЛАР, МУАММОЛАР
ВА ЕЧИМЛАР**

(Республика масофавий илмий-амалий анжумани)

БУХОРО, 2020 йил, 3-ноябрь

“Мақтабгача таълимда компетенциявий ёндашувлар: истиқболлар,
муаммолар ва ечимлар” мавзусидаги Республика илмий-амалий
анжумани илмий моқола ва тезислар тўплами (2020-йил, 3-ноябрь).
Бухоро: 2020 йил.

Бош муҳаррир:

Педагогика фанлари номзоди, доцент Г.А.Камилова

Тақризчилар:

Авезов С.С. – ф.ф.н, доц.

Тўхсанов Қ.Р. – ф.ф.н, доц.

Тўпловчи ва нашрга тайёрловчи:

М.Б.Шарипова – Мақтабгача таълим кафедраси ўқитувчиси

Н.Н.Ҳамроева - Мақтабгача таълим кафедраси ўқитувчиси

Ушбу Республика масофавий илмий-амалий анжуманининг илмий мақола ва тезислари тўпламида Ўзбекистон Республикасининг “Мақтабгача таълим ва тарбия тўғрисида”ги Қонуни, “Ўзбекистон Республикасида илк ва мактабгача ёшдаги болалар ривожланишига қўйиладиган Давлат талаблари”, “Илк қадам” Давлат ўқув дастури, шунингдек, мактабгача таълим тизимини ривожлантириш борасидаги ислохотларда белгиланган, соҳада амалга оширилаётган ишларни таҳлил қилиш ва бу борадаги тақлифларни ишлаб чиқиш бўйича илмий, амалий ва услубий тавсиялар ишлаб чиқилган.

Мазкур тўпламга киритилган мақолалар ва тезисларнинг мазмуни, статистик маълумотлар ҳамда билдирилган фикр ва мулоҳазаларга муаллифларнинг ўзлари масъулдирлар.

Бухоро - 2020 йил, 3-ноябрь

- ona tilidagi barcha tovushlarni to'g'ri talaffuz etadi.

Shunday qilib, ona tili maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarni ruhiy jihatdan o'stirishda, ularning madaniy saviyasini oshirishda, tevarak-atrofdagi voqea-hodisalar, tabiat va jamiyat qonuniyatlarini tushunib olishlarida, maktabda muvaffaqiyatli o'qishlari uchun zamin yaratishda, mehnat faoliyatiga ijodiy yondashishga o'rgatishda, aqliy va axloqiy tarbiyani amalga oshirishda, dunyoni, borliqni bilib olishda, xalqimiz madaniy merosini o'rganishlarida asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1.Mirziyoyev SH.M.“2017 – 2021 yillarda maktabgacha ta`lim tizimini yanada takomillashtirish chora – tadbirlari to`g`risida” 2016 yil 29 dekabrda PQ 2707 – son qarori.

2.Ahmedjanov M.M, Avezov S.S, G'afforov F.H Nutq o'stirish nazariyasi va metodikasi - Buxoro. Durdona, 2019-21b

3.Камилова Г.А,Курбанова Г.Р, Джаббарова С.З. Особенности формирования педагогических навыков у воспитателей дошкольно-образовательных учреждений.// АКАДЕМИ.Научно-методический журнал,2020 №5 (56).С.25-27.

МАКТАБГАЧА ТА`ЛИМДА КОМПЕТЕНТСИЯВИЙ YONDASHUV

BuxDU katta o`qituvchisi M.M.Nigmatova

Annotatsiya: *Maktabgacha ta'limning ustuvor yo'nalishlari o'zgarib, bola rivojlanishining subyektiga, o'ziga xos individuallik egasiga, shaxsiy sifat tashuvchisiga aylanib borishi, maktabgacha ta'limning yangi amaliyotini yaratish orqali ta'limni rivojlantirish yo'llarini izlash lozimligi, asosiy kompetentsiyalarni shakllantirishni ta'minlaydigan innovatsion faoliyatning ishlanmalarini joriy etishni talab etayotganligi to'g'risida fikr bildirilgan.*

Kalit soʻzlar: kompetentsiya ,kommunikativ, kognitiv, reproduktiv, qobiliyat, individual, shaxsiy sifat, tajriba, qadriyatlar.

Аннотация: Необходимость поиска путей развития образования через создание новых практик дошкольного образования, изменение приоритетов дошкольного образования, возможность стать субъектом развития ребенка, обладателем уникальной индивидуальности, носителем основных, личных качеств. Было отмечено, что инновационная деятельность, обеспечивающая формирование компетенций, требует внедрения разработок.

Ключевые слова: компетентность, коммуникативная, когнитивная, репродуктивная, способность, личность, личные качества, опыт, ценности.

Annotation: The need to find ways to develop education through the creation of new practices of preschool education, the need to change the priorities of preschool education and become a subject of child development, the owner of a unique individuality, a carrier of personal qualities. It was noted that innovative activities that ensure the formation of competencies require the introduction of developments.

Keywords: competence, communicative, cognitive, reproductive, ability, individual, personal quality, experience, values.

Zamonaviy jamiyatimiz rivojlanib, tez va dinamik ravishda o'zgarib bormoqda. Ushbu o'zgarishlar ularga ta'lim tizimining eng muhim elementlaridan biri - maktabgacha ta'lim muassasasi tomonidan javob berilishini anglatadi. Ushbu tizimning rivojlanishi uning barcha havolalari qanchalik samarali boshqarilishi bilan belgilanadi. Maktabgacha ta'limning ustuvor yo'nalishlari o'zgarib bormoqda, bola rivojlanishining mohiyatiga nisbatan an'anaviy qarashlar buzilmoqda, bola asta-sekin o'z rivojlanishining subyektiga, o'ziga xos individuallik egasiga, shaxsiy sifat tashuvchisiga aylanmoqda. Bularning barchasi maktabgacha ta'lim muassasasining boshqarish yondashuvlarini yangilash, maktabgacha ta'limning yangi amaliyotini yaratish orqali ta'limni rivojlantirish yo'llarini izlash, maktabgacha yoshdagi bolalarda asosiy kompetentsiyalarni shakllantirishni ta'minlaydigan innovatsion faoliyatni ko'rib chiqadigan ilmiy va usuliy ishlanmalarni joriy etishni talab qiladi. Shuning uchun maktabgacha ta'lim muassasalarida

kompetentsiyaviy yondashuvni amalga oshirish muammosi juda muhimdir.

Pedagogikada quyidagi kompetentsiya tushunchasi kiritildi: bu bilim, tajriba, qadriyatlar, moyillikka asoslangan umumiy qobiliyat; bu bilim va vaziyat o'rtasida bog'liqlikni o'rnatish, muammoni hal qilish uchun mos bo'lgan faoliyatni (bilim va harakat) topish qobiliyatidir.

Kompetentsiya tushunchasi bilim, malaka yoki mahorat tushunchasidan kengroq bo'lib, ularning barchasini o'z ichiga oladi. Qobiliyat tarkibida nafaqat bilim va operatsion-texnologik tarkibiy qism (o'quv natijalari shaxsiy yutuqlar sifatida), balki motivatsion, axloqiy, ijtimoiy va xulq-atvor (qiymat yo'nalishlari tizimi, odatlar, sodir etilgan harakatlar uchun javobgarlik va boshqalar) ajralib turadi.

Qobiliyat o'quv jarayonida shakllanadi, lekin nafaqat maktabda yoki bolalar bog'chasida, balki oila, do'stlar, ish, siyosat, din, madaniyat va boshqalar ta'sirida o'sib boradi. Shu munosabat bilan kompetentsiyaga asoslangan yondashuvni amalga oshirish butun ta'lim va madaniy vaziyatga bog'liq, bola yashaydi va rivojlanadi. Maktabgacha yoshdagi asosiy kompetentsiyalarni shakllantirish va amalga oshirishning o'ziga xos xususiyati, bizning fikrimizcha, bilimlarni nazariy rivojlantirish jarayoni va olingan bilimlarni qo'llash jarayonini ajratib bo'lmaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda asosiy malakalarni shakllantirish zarurati "Ilk qadam" Davlat dasturidan belgilab berilgan bo'lib, butun ta'lim va tarbiya jarayonida, faol bolalar faoliyatining har xil turlarida (o'yin, tadqiqot, kommunikativ o'quv-bilish, mehnat va boshqalar) shakllanadi.

Men sizning e'tiboringizga maktabgacha yoshdagi bolalarning har bir asosiy kompetentsiyasining mazmunini taqdim etaman.

Texnologik kompetentsiya - subyektning ko'rsatmalarni, texnologiyaning tavsifini, faoliyat algoritmini tushunishga, faoliyat texnologiyasiga qat'iy rioya qilishga tayyorligi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda obyektlar, ularning xususiyatlari va tegishli tushunchalarni o'zlashtirish haqidagi g'oyalarning shakllanishi ko'proq darajada bolaning shaxsiy tajribasi natijasida yuzaga keladi. Maktabgacha yoshi esa bolaning o'z faoliyati subyekt sifatida shakllanishi va rivojlanishiga sezgir bo'lib, bu uning texnologik (faoliyat) vakolatlarini shakllantirish to'g'risida gapirishimizga imkon beradi. Texnologik kompetentsiyani aniqlashda asosiy so'z "faoliyat" dir, shuning uchun texnologik

kompetentsiyaning mazmuni quyidagi texnologik ko'nikmalarga ega bo'ladi:

- bola uchun yangi, nostandart vaziyatda harakat qilish qobiliyati;
- o'z faoliyati bosqichlarini rejalashtirish qobiliyati;
- tushunish qobiliyati va harakatlar algoritmini bajarish;
- sababiy munosabatlarni o'rnatish qobiliyati;
- ilgari o'rganilgan usullardan harakat usullarini tanlash qobiliyati;
- transformatsiya usullaridan foydalanish qobiliyati (shakli, o'lchamining o'zgarishi, dam olish uchun funktsiyalar, o'xshashlik va hokazo.);
- kattalarning vazifasi va taklifini tushunish va qabul qilish qobiliyati;
- qarorlarni qabul qilish va ma'lum hayotiy vaziyatlarda bilimlarni qo'llash qobiliyati; ish joyini tashkil qilish qobiliyati;
- boshlangan ishni oxirigacha yetkazish va natijalarga erishish qobiliyati.

Axborot kompetentsiya si - bu subyektning atrofdagi haqiqatni axborot manbai sifatida qabul qilishga tayyorligi, tanqidiy ma'noga ega bo'lgan ma'lumotlarni tanib olish, qayta ishlash va o'z faoliyatini rejalashtirish va amalga oshirish uchun foydalanish qobiliyatidir. Maktabgacha yoshdagi bolada turli xil dalil manbalaridan foydalanish orqali ma'lumotlarni (ma'lumot, sensatsiya - bilim) olish va qayta ishlash uchun yetarli imkoniyatlar mavjud. Maktabgacha yoshdagi bolaning o'z faoliyati subyekt sifatida rivojlanishi uchun sezgirligi uning axborot kompetentsiyasini shakllantirishning o'z vaqtida ekanligini ko'rsatadi.

Axborot kompetentsiyasi tarkibida maktabgacha yoshdagi bolaning quyidagi axborot ko'nikmalari ajratib ko'rsatiladi:

- ba'zi ma'lumot manbalarida navigatsiya qilish qobiliyati;
- olingan ma'lumotlardan xulosa chiqarish qobiliyati;
- u yoki bu ma'lumotlarning siz uchun zarurligini tushunish qobiliyati.

Ijtimoiy-kommunikativ kompetentsiya subyektning dialogda kerakli ma'lumotlarni olishga, o'z pozitsiyalarining xilma-xilligini va boshqa odamlarning qadriyatlarini hurmat qilishni e'tirof etish asosida o'z nuqtai nazarini taqdim etishga va himoya qilishga, o'z xohish-istaklarini boshqa odamlarning manfaatlari bilan bog'lashga, umumiy

muammolarni hal qiladigan guruh a'zolari bilan samarali aloqada bo'lishga tayyorligi vazifasini bajaradi.

Maktabgacha yoshdagi bola turli xil kontekstda turli xil ijtimoiy guruhlar bilan muloqot qilish, o'rnatish, aloqalarni saqlash, ya'ni, ijtimoiy va kommunikativ kompetentsiyani amalga oshirish uchun aqliy qobiliyatlarga ega. Bolani ijtimoiy, shuning uchun kommunikativ munosabatlar subyekt sifatida rivojlantirish uchun qulay maktabgacha yoshdagi davr uning ijtimoiy va kommunikativ vakolatlarini shakllantirishning dolzarbligini ko'rsatadi.

Ijtimoiy-kommunikativ kompetentsiyaning mazmuni quyidagi ijtimoiy-kommunikativ ko'nikmalarni o'z ichiga oladi:

- tengdoshning, kattalarning hissiy holatini tushunish va bu haqda gaplashish qobiliyati;
- aloqada zarur ma'lumotlarni olish qobiliyati; boshqa odamni uning fikri, qiziqishi bilan tinglash qobiliyati;
- kattalar va tengdoshlar bilan oddiy dialog o'tkazish qobiliyati; o'z fikringizni xotirjamlik bilan himoya qilish qobiliyati;
- istaklaringizni, intilishlaringizni boshqa odamlarning manfaatlari bilan bog'lash qobiliyati;
- jamoaviy ishlarda ishtirok etish qobiliyati; atrofdagi odamlarga hurmat bilan munosabatda bo'lish qobiliyati;
- yordam olish va yordam ko'rsatish qobiliyati;
- janjal qilmaslik, ziddiyatli vaziyatlarda xotirjam munosabatda bo'lish qobiliyati.

Shunday qilib, kompetentsiyaga asoslangan yondashuv bilan maktabgacha ta'lim sifati muammosi nafaqat bolalar tomonidan olingan bilimlar nuqtai nazaridan, balki ularning aqliy rivojlanishidagi yutuqlar nuqtai nazaridan har bir yosh bosqichida tegishli kompetentsiyalar to'plami sifatida shakllangan va yechilgan.

Maktabgacha ta'lim muassasasida kompetentsiyaviy ta'limni amalga oshirishning quyidagi psixologik-pedagogik shartlari mavjud:

- kattalarning bolalar bilan predmetga yo'naltirilgan o'zaro munosabati, ya'ni har bir bolaga faoliyat, sherik, vosita va boshqalarni tanlash imkoniyati berilganda, yangi bilimlarni o'zlashtirishda bolaning shaxsiy tajribasini qo'llab-quvvatlash;
- pedagogik bahoning bolalar muvaffaqiyatining nisbiy ko'rsatkichlariga yo'naltirilganligi, ya'ni bolaning o'z qadr-qimmatini

rag'batlantiradigan, hozirgi yutuqlarini o'zining kechagi yutuqlari bilan taqqoslash;

- bola rivojlanishidagi eng muhim omil sifatida o'yin faoliyatini shakllantirish;

- bolaning hissiy-qiymatiga, ijtimoiy-shaxsiy, kognitiv, estetik rivojlanishiga va uning individualligini saqlashga yordam beradigan ta'lim muhitini yaratish;

- ta'lim muhiti guruhdagi ijtimoiy muhitni, monitoring usullarini, predmetli muhitni rivojlantirish;

- reproduktiv (tayyor namunani takrorlash) va ishlab chiqarish faoliyati (subyektiv ravishda yangi mahsulot ishlab chiqarish) muvozanati, ijodiy faoliyat, faoliyatning qo'shma va mustaqil, harakatchan va statik shakllarini yaratish;

- oilaning bevosita ishtirokini ta'minlash.

Shunday qilib, "Ilk qadam" davlat dasturini amalga oshirish doirasida maktabgacha ta'limda kompetentsiyaga asoslangan yondashuvni amalga oshirish asosiy vazifalardan biri bo'lib, kattalar (tarbiyachilar, ota-onalar, MTT xodimlari va boshqalar) bolalarning bir-biri bilan o'zaro munosabatlarning yangi shakllari va turlarini yaratishni talab qiladi. eng to'liq, ko'p o'zgaruvchan aloqani ta'minlash uchun xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. –T., 2018.
2. Qodirova F., Toshpo'latova Sh., A'zamova M. Maktabgacha ta'limning me'yoriy asoslari. –T.: Ma'naviyat, 2013.
3. Hasanboeva O. va boshq. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. –T.: Ilm ziyo, 2006.
4. Djurayeva B., Tojiboyeva H., Nazirova G.M. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishning zamonaviy tendensiyalari. –T., 2015. -104 b.
5. Нигматова М.М., Мирзаева Д.Ш. Коррекционная Педагогическая деятельность – процесс, направленный на воспитание и развитие полноценной личност. // АКАДЕМИЯ. Научно-методический журнал, 2019. № 11(50). С.29-31.
6. Nigmatova Mavjuda Makhmudovna, Eshova Dilbar Shonazarovna, Mirzaeva Dilfuza Shavkatovna, Niyazova Gulbakhor

Davronovna. Language is a Means of Cognition and Communication for Teaching in Education International//Journal of Psychosocial Rehabilitation. Volume 24 - Issue 1.2020.Pages: 247-256.

7. Khasanova Gulnoz Kasimovna, Nigmatova Mavjuda Mahmudovna. Classification of Educational Activities and Assessment Classifications Improvement of Pedagogical Problems//International Journal of Advanced Science and Technology. Vol. 29, No. 11s, (2020), pp. 1958-1961

MAKTABGACHA TA'LIM - JAMIYAT TARAQQIYOTINING POYDEVORI

Maktabgacha ta'lim kafedrası dotsenti, p.f.n. G.A.Kamilova

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim butun jamiyatning asosi ekanligi ma'lum. Maqolada maktabgacha ta'limni rivojlantirish istiqbollari va muammolarni hal qilishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Tarbiyachi, bola, jamiyat taraqqiyot, qo'llanmalar, texnik vositalar, o'yinchoqlar.

Аннотация: Дошкольное образование, как известно, является основой всего общества. В статье рассматриваются перспективы и проблемы развития дошкольного образования.

Ключевые слова: воспитатель, ребенок, развитие сообщества, учебные пособия, техника, игрушки.

Annotation: Preschool education is known to be the foundation of the whole society. The article focuses on the prospects and challenges of developing preschool education.

Key words: educator, child, community development, teaching aids, technique, toys

Ta'lim-tarbiya jamiyat taraqqiyotining asosidir. Maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyachisi va uning ahloqiy sifatlarini takomillashtirib borish uchun hozirgi paytda qator ilmiy-metodik va pedagogik muammolarni, ya'ni tarbiyachilarning pedagogik mahoratlarini oshirish, yangi pedagogik va axborot texnologiyalarini yuqori darajada o'zlashtirganlik talab etiladi.

МУНДАРИЖА

№	Муаллиф (лар)	Мавзу	Бет
1	<i>О.Х.Хамидов</i>	Мактабгача таълим тизимини ривожлантириш-мамлакатимиз таълим тараққиётининг пойдевори	3
2	<i>Қ.Т.Олимов, З.А.Уматалиев</i>	Мактабгача таълим сифатини ошириш асосий йўналишлари	7
3	<i>Р.Г.Сафарова</i>	6-7 ёшли болаларда китобга муҳаббат ҳиссини тарбиялаш	10
4	<i>Қ.Р.Тўхсанов</i>	Мактабгача таълим соҳасида педагоглар касбий компетентлиги	14
5	<i>Гулнода Каримова</i>	Мактабгача таълим тизимининг сифат ва самарадорлигини оширишда янгича ёндашув	19

1-: ШУЪБА : МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАР ВА ХАЛҚАРО ТАЖРИБАЛАРНИ ҚЎЛЛАШ

Муаллиф (лар)	Мавзу	Бет
Г.Қ.Ҳасанова	Жаҳон мактабгача таълим ривожда Монтессори педагогикасининг аҳамияти	23
С.С.Авезов	ББолалар нутқини ўстиришда коммуникатив мулоқот ў ўрни	27
М.М.Нигматова	Мактабгача таълимда компетенциявий ёндашувлар	30